

Респондент: Михайлюк Валентина Костянтинівна (79 років).

Хто записав: провідний редактор
(з видавничої діяльності та сайту)
інформаційно-видавничого відділу
Національного музею Голодомору-геноциду
Любов Гоцуляк.

Дата запису: 02.11.2022 р.

Спосіб проведення інтерв'ю: аудіодзвінок.

...Для початку я хотіла, аби Ви представилися: прізвище, ім'я, по батькові та скільки Вам років?

Ага. (російською) Михайлюк Валентина Константиновна, 1943-го года, 23-го сентября.

Розкажіть, будь ласка, де Ви проживаєте?

Незалежності... Загальці, у Загальці, Незалежності, 209.

Який це район?

Бородянський. Ну, був Бородянський, а січас там чи Бучанський, був Бородянський.

А розкажіть, будь ласка...

...просто, просто до Бородянки восьми кілометрів у Загальці.

...А розкажіть, розкажіть, будь ласка, як особисто для Вас розпочалась повномасштабна війна? І яким був ранок 24 лютого?

Ой... Ну, 24 лютого, тут зразу, знаєте ж, ну, почули ці вистріли, почали до нас з'їжджаться беженці, як, з Києва, з Києва. Ну, тут поприїжджали, ось. Скільки вони тут днів були... ну, я не знаю, тут дуже ж били, розумієте. Вони стали уїжджати.

А ми осталися з дедом тут. І ми сказали: «Ми нікуди не поїдем». Вот. І ми тут осталися. Ну вот... Потом уже це, по-моєму, де-то було, я не помню, чи 9-е... це вже, я вже путаю... це, то... то февраль-март був, да? Ну, правильно, це, наверна, вже 9-го марта де-то появились ці рускі, появились вони у нас в центрі, розумієте. Ну, ми почули, що вони там, а ми сюда, в цю сторону живемо, в сторону Тетєрева. Вот... Ага... Ну, як, появились, появились – сюди вони не проходили вначалє до нас. Ну, потом... ну, а так же ж били тут, знаєте, з етого... з білорусії били, летіли самолёти на Макаров. Розумієте, прямо через наш дом свистіло, я на кухні аж присідала. Розумієте, через... самолёти як летіли, мені кається, врзались прямо в наш огород. Летіли на Макаров вони тоді. Вот.

Ну, то ж били, знаєте, стріляли тут, Господи, це не передать, канешна. Вот... Потом, значить, в один прекрасний день ми... знаєте, вроді би тихо, вони сюди не появлялись до нас. Дед виходе на улицу, а до нас хто-то заходе.

Ну, це первий раз було, я не бачила цього, це дед розказував. А він же ж перепутав та каже: «А де наші?» А це приходив русский, понімаєте. А він каже: «А наші де?» Вот. А потом другій його дьоргає: «Сасед, мол, це ж етат, русский прішол». Ну, вошшем, вони подивились тут у нас, пішли вони од нас.

Пішли, потом через некоторое время, ну, вроді би тишина, їх, вроді би, тут немає. Я вийшла на улицу, а нас тут мало просто. Ви мене слухаєте, да?

Так-так-так-так, я Вас слухаю.

Ага. Ну, ми вийшли на улицу, вроді би тишина, ніде нікого немає, знаєте. А в нас там на конці села давали «гуманітарку», а вони поїжджали, а нас тут мало осталося. А знаєте, в хаті ж холодно, ни, ни газа, нічого немає, ни води, ни света, ніде нічого. Замерзали тут, ходили. Ага. І, кажу: «Хлопці, – кажу, – давайте поїдемо, підемо туди, та, – кажу, – возьмем “гуманітарки”». Там побросали її, понімаєте... Ага, ну, ми ж пішли туди, ну, а там, значить, получається як? Ну, дивимся, там те, те валяється, ну, ми набрали, а я кажу: «Та ми ж не донесем, – кажу, – хлопці. Давайте возьмем тачечку там, во дворе, та й будем їхать сюда назад». Їдем ми назад. Господи, це не передать. Ну, канешно, Ви знаєте, що в мене ж таке горе було, Ви це знаєте, ага (*плаче*). Їдем назад. Коли дивлюся... а я кажу: «Хлопці, – кажу, – я ж тихенько, – кажу, – йду, а ви, – кажу, – там будете їхать ззаді, а я потеліпаю вперед». Ага.

Ну, я, значить, іду вперед, дивлюся, а на мене наставляють еті... автомати, 8 чоловік. Ну, знаєте, мені як-то й не страшно було (*плаче*), я думаю: «Уб'ють, так уб'ють». (*Плаче*). Ага.

От, вони наставили ці автомати: «Бабка, стаять!» Я стала. «Бабка, а где каріктаровщік?» Я кажу: «Я не знаю ніякого каріктаровщіка».

Ну, вот. «А паспорт твой?» Кажу: «А я вот...» А я тут, значить, мені ще пройти, а я тут живу. Ну, дома четири пройти, я тут живу.

Я кажу: «А який мені паспорт, – кажу, – я тут живу, – кажу, – я не беру ніколи свого паспорта». Ага.

Тоді вони: «Бабка, виверні кармани». Я кажу: «Дивіться, в мене нічого...» «А телефон у тебе?» Кажу: «А в мене там такий паршивий

телефон вдома лежить, – кажу, – ви... вам він не нужен, – кажу, – такий телефон. Ви такими не пользуетесь». Ага...

Тоді вони дивляться, що їдуть вже ті мої мужчіни. «А то хто?» А я кажу: «То дед мій, – кажу, – і сасед мій. Ну, старики».

От.. «А шо везут?» А я кажу: «Та то ми... “гуманітарку”, – кажу, – давали, ми, – кажу, – і везем», – кажу. Вот... Ага.

«А там... телефони єсть у ніх?» Я кажу: «Я не знаю, – кажу, – в деда нема, – кажу, – точно телефона».

Ну, в общем, вони тут, значить, ці ж 8 чоловік. Ага. А один так молоденький, стоїть у сторонке. А я, вроді би, вже знаєте, думаю, та я з ним хоч побалакаю.

Я підходжу до нього. А вони вже сориєнтовались на мужиків. І кажу, кажу: «Господи, – як я... – синочек, – кажу, – чого ти сюди прийшов? – Кажу, – ми тут жили спокійна, харашо, ніхто нас не трогав, – кажу. – І все, нормально ми жили», – кажу.

І бачу... *(Плаче)*. Ага...

А він, ето... ой, я не могу розказувать. *(Плаче)*.

Ага. А він мовчить, Ви знаєте, як в рот води набрав. Ага. Я кажу... Ну, я ж з ними разгаварівала по-руски. Думаю, шоб вони, знаєте ж, не так придірались.

Кажу: «Я ж тоже, родилась, – кажу, – в Башкірії. Жила, – кажу, – там. І тоже ніхто нас не трогав, ніде, нічого. От. А потом на Україні, – кажу, – жила». Вот. Ага. Ну, вошшем... А той як почав, старший. І каже: «Бабка, гляді, а то я щяс взарвуся, ти палучіш».

Ну, Ви знаєте, я, канешна, перепугалась. Думаю, убить не уб'є, а стрельне в ногу. Знаєте, так, калеккой зробе, шо буду там, ета...

Ага. Тут мене мужчина бачить, шо я за то з ним, ну, то ж, знаєте, розговаріваю. А він каже: «Канстантін, пашлі, пашлі».

Ну, в общем, він мене увів од їх.

Увів. Приходим ми додому, а тут вже взломані двері у нас у всіх. Все в хатах порозкидано. В общем, ани, ну, шукали, шо вони шукали, хто його знає, шо вони шукали.

Ну, Ви знаєте, у нас вони, іменно у нас, вони нічого не взяли. А в тих, шо ми там дивились хату, ну, пропало золото, пропало, Господи... Ну, коє-шо попропадало. А потом, як вона уїжджала... а вони, знаєте, вони долари брали, вони гривні не брали. Де-то вона бросила гривні. Я, вроді би, й заходила, я не бачила 500 гривень. А тоді дивлюсь – вони валяються.

А я їй кажу: «Света, – кажу, – а ти не помниш, – кажу, – от, 500 гривень, кажу, ета, в тебе?» Вони їх не взяли, гривні. Вот. А шукали золото і, ета... і, оце ж ета... ну, і долари. Ага.

Ну, дуже перевернуто було в їх усе. А у нас, я не знаю, вони... Ми ж, Ви знаєте як, ми ж були насторожі. Кажем, якби дом загориться, ми вже там, ну, приготували бігти. Понімаєте, вибігати уже як-та. От... І вещи наготовили, все. Вдруг що, хоть, хоть необхідіме взяти і вибігти з хати. І, Ви знаєте, я наготовила документи, в сумочке. Я ж не думала, що вони взламають двері. Ага. І так моя сумка стоїть. І я як обомліла. Там і паспорт, там... ну, все-все. Все те, що... Документи всі. Ага.

Я обомліла. Ви знаєте, думаю, Господи... А дивлюсь – вона закрита. Як була закрита, так і є. Может, вони на неї, знаєте, не обратили вніманія на ту сумочку.

Ага. Я туди – правда, там все на місці. Ну, тут в залі все було перерито.

Тут фотографія сина стояла. Ну, харашо, хоть ми поубрали його форму. Понімаєте, все ми поубрали. Якраз, якраз дед каже: «Давай все поубіраєм». Як чувстував, що вони отут двері... Ну, Ви знаєте, слава Богу, нас ніхто не здав. Не дай Гасподь би сказали, що отам син робе, невестка робе, понімаєте, то нам б, нам би хана була.

Вони у вас військові.

Де?

Вони, кажу, у вас же ж військові, так?

Не поняла, що Ви сказали.

Кажу...

Військовий, канєшна, канєшна, військовий. І вона ж військова. І вона ж військова, і він військовий. І еті же пішли ж воювать – внуки. Понімаєте? Но ніхто не здав. От.

Ну, і потом ото ета... То ж перерито все було, пере-ета. Ото так ото пере-ета. Потом тут у нас де-то связі не було. А в нас тут на чердакі у нас, та була связь. А напротів – танк їхній стояв. І нам казати нічо' нельзя було. Тільки нам можна було казати, що у нас все нормально, понімаєте. Ну, як нам ото хто-то звони, ілі ми звоним, спрашують, ми, нам... ми кажем: «Харашо». Потому що напротів танк, еслі, не дай Бог, вони, кажуть, прослухували, еслі шо, ани б ударили і всьо. І... і не було б ніде нічого. От.

Ну, в общѣм, ото так. Ну, потом ото ж ми прочули, шо вони кажуть, шо «Ми первава уйдьом... атсюда». А там же ж били. Ото в центрї там поразбите у нас усе. Полсела розбите. А в нас отут тїльки трошки розбите. І напротїв дом горїв – ми потушили. Один дом ми не змогли, згорїв, ми не змогли потушить. Вот тута рядом шо. Ага.

Потом ета... Прочули ми... а ми і думаєм, а якого ж первого, понїмаєте? Ми думаєм, може первого мая, а може первого іюня, там, знаєте, це ж... ну, це ж... це ж таке. Ну, правда, – вони первого апреля вони смились відсїль.

А як вони ушли відсїль, хто його знав? Ми, ми цього вже не знаєм. Як їх вибили, наведено, ж нашї вибивали їх відсїль. От.

Ну, потом ото ж... А Бородянку вже тоді освободили. От. І ми ж ото ета... я так вийшла, дивлюсь на трасу. Боже мой, така радість була. *(Плаче)*. Дивлюсь, машини йдуть. Знаєте, як ето? Хоть ето... хоть, ну, радість яка-то появилася. Боже мой, так це не передать. Я Наташі казала. Кажу: «Я не могу розказувать, – кажу, – я плакаю отут». От. *(Плаче)*. Вопшѣм, яка-то радість появилася.

Потїм ото нам сказали, Бородянку освободили. І вони ж од нас ушли. І нам тута, Господи, казали, довго газа, свѣта не буде. Ну, Ви знаєте, нам... ну, недїлі за три, за чотири нам все восстановили. Ми хоть трошки стали грїться. Ото хоть шо-та ета...

От... Оце так пройшло у нас. Отак ми побули. Ну, хлїба, правда, не було. Ото шо єдинственне, ото хлїба. Так, їда, знаєте, у нас ж у каждого шо-то було трохи. Ото хлїб тїльки ета.

Ну, нїчого. Ну, в общѣм, видержали, оце все. Ну, оце отак. Оце все так проходило.

А люди жили між собою дружно, ділилися продуктами, да?

(Нерозбірливо). Шо Ви спросили?

Кажу, люди ділилися між собою продуктами, жили дружно, так?

Да, да, да, да, да! Ми тута, слухайте, ми тута всїм ділилися. Ми ходили тута, нам запретили ходить. Нам пов'язали білі... мужикам білі пов'язки на рукавах, щоб ходили. Ну, нас тут мало, оце ми тут ходили. Ага. А я ж, Ви знаєте, я ж тут похоронила сина, я, як дурочка, ходила по улицї. І як вони мене не прибили, я не знаю. Вони сказали, шо ходить по улицї нельзя. А я ходила, я міста собі не находила. У хатї ж холодно, понїмаєте. Нїде нїчого ж, нї телевізора, нїде нїчого немає. І я ото так, знаєте, по улицї хожу, й хожу, й хожу. Вот. А ета...

Ділилися, ділилися, ми всі ділилися. І там, як розживались там хліба, ділилися всі, все це було нормально у нас.

Кормила тут собак чужих. Ета... Ой, вони як, повиїжджали ж люди. Много ж уїхало людей, а побросали їх. Кормила ходила. Аякже, помагали друг другу, помагали. Ну от... так, Ви знаєте, як ніколи. Вот...

Отак було, було у нас оце. Отак пройшла у нас оця ета... Ну от... Вспомнить, канешно, страшно. От...

А так, мені кажуть: «А як ти, ото автомати на тебе?..» Ви знаєте, а я як-то... Ну я, навірно, ото ж у мене ж горе таке було. Мені воно, ну як-то... Ви знаєте, я... «Уб'ють – уб'ють», – думаю. Ну, потом, думаю, як не уб'ють, а тільки так, покалечать, знаєте, отоді я вже ета... тоді мене мужик ото увів од їх. Ну, той старший: «Бабка, гляді, гляді, а то я взарвусь». От. Ага.

Ну я ж начала ж їм доказувать. Кажу: «Ми ж живемо, в нас ж все нормально тут, нікого ми не трогали». Вот. Ну, в общем.

А, і каже: «Хто тут, хто тут?» А я хотіла сказать, та я ж і хоть би й знала, я б тобі не сказала. Ми знали, хто тута воює у нас. Но ми ж то не скажем, правильно? Я б тобі шо, сказала?

Так шо оце так. Отак у нас прошло все. От...

А якого числа у Вас син загинув?

Шо-шо? Син загинув у нас... Господи... Щас я Вам скажу, Господи, ми точно не знаєм. Второго, второго, вроді би. Ми не хоронили його. *(Плаче)* Там його хоронили його в Києві. Це Наташин мужик. Ви ж знаєте це чи ні?

Можете розказати, будь ласка?

Ой, та ми не знаєм нічого. Ми нічо' точно не знаєм. *(Плаче)*. Я не могу розказать. Ми не знаєм за це нічого точно. Як вроді би його не вбили. Він вроді би в той день работав, був на работі. Ми, ми от з Наташей, ми кажем так: вона каже второго, я кажу первого. Я два дня за того з ним розгаварювала. І він іще мені такі слова каже... Господи, я, Ви знаєте... «Мама, я тебе дуже люблю!» Ага. А я кажу: «Синочєк, та я ж тебе тоже люблю. Ви там держіться, і ти держись», знаєте, отак-от побалакали. Ага. А потом Наташа розгаварювала з ним де-то пол второго, по-моєму, він чи з роботи прийшов. Потом в мене... Я кажу: «Наташа, ти з Олегом розгаварювала?» «Да». Кажу: «А шо він?» Кажу, ета... «Та він, – каже, ета... – ну, устав, ляже». Ага.

Я апятъ вечором кажу: «Наташа, ти розгаварювала?» «Не, – каже, – він не бере трубку».

На слeдуючій день по-новай таке, понімаєте. Він не позвонив. Я кажу: «Не може быть такого. Не може быть такого». От.

Ну і начали битъ тривогу, от. Ну, і нашли його мертвим дома.

А шо, хто його знає? Ми точно не знаєм. Бог його знає. Ну, ой, я не можу цього казати.

Слава Богу, наші стали і хліб привезли, і «гуманітарку» давали, не обіжали нас. Ні, ні, ні, ні. Тут уже нічого не скажеш, понімаєте. Все помагали, все-все-все. І людям от сейчас тоже стараються ж хто в кого дама розбиті, шо-то ж помогти. Но тільки ж хіба можна сразу всім все зробити? От. Очень многа дамов розбитих, ой.

Страшна, канешна, страшна. Ну, так це Ви думаете, шо? Вони виносили, ми там дивилися ще одну хату. Вони зарізали перед тим свиню. Вони ви... винесли сало, понімаєте, м'ясо. Я хлопцям кажу: «Тут, по-моєму, – кажу, – стояв іще бак з м'ясом». А вони: «Баба Валя, та тут я ошибаюся». Я кажу; «Не, не ошибаюсь, – я кажу, – стояв». Оце ж вони винесли, понімаєте. Хароше таке було. От.

А потом, як приїхала хазяйка, я в неї спрашую, кажу: «Було в тебе таке?» Вона каже: «Було». «Ну от, – кажу, – його повиносили все». Ну от. Лазили вони по хатах, лазили. Виносили. Де в кого шо отаке. Ну от...

А там в центрі, по-моєму, і жіночку розстріляли. Ну це вже туди дальше, я вже точно там не знаю, панімаєте. Це ж я тут, у себе отут, шо в нас було. А туди дальше вже я не могу сказати Вам, шо як там. Вот.

Так шо це отак-от проходило у нас.

А за цю жінку, що розстріляли, то Ви не знаєте, ні? Деталі...

Ви знаєте, не знаю я, не знаю. Ой... Оце, Ви знаєте, брехать не буду. Я в такому горі була, шо мені, Ви знаєте, мені воно, як то було... Ви знаєте, як во сні все було. Тому шо в мене своє горе було. І воно мене... Я ходила, як дурочка. Понімаєте. Поетому я і щяс іще отойти дуже не могу. Я і щяс плачу каждый день. *(Плаче)*. Поетому... Якби ж не та вайна... *(Плаче)*.

А його тоже, утром в чотири часа визвали. Це ж 24-го, чи 22-го, якого там, началася, я вже забула. *(Плаче)*.

24-го, да.

24-го тоже його утром вже на работу приїхали забрали. Панімаєте? От... Так шо оце отак-от було все.

Все, все, все таке... Ну, ну, Ви знаєте, я не можу так, я кажу, краще щоб воно все погоріло, а він би живий був. *(Плаче)*.

Ну так, літало, літало. Ви знаєте, так страшно було. Ну, Господи... Наш дом ніде не зацепило. Напротів горів – ми тушили. Там дом згорів. Я вже казала, кажу: «Як він нас охороняв». І ніхто не здав нас. Оце... і потому що я ніколи не розказувала, де працює мій син, де невестка працює. Хатя в мене тут спитували, я нікому ніколи не казала, розумієте. От, може, паєтому і осталась. А от староста там у нас жила. Так його взагалі спалили – дом, і брата спалили. Так що... Оце отак. А не дай би Бог, вони тут знали оце що, де він робив – та ви що! – тут би на нас спалили сразу. От... Так що оце отак-от.